

Aktivno starenje, rodna ravnopravnost i socijalna uključenost

UDK 316.473-053.9

doi: 10.3935/rsp.v19i1.1065

UVOD

Odlukom Europskog parlamenta i Vijeća EU-a od 14. rujna 2011. godine 2012. proglašena je Europskom godinom aktivnog starenja i solidarnosti među generacijama (Decisions, 940/2011/EU). Time je nastavljena tradicija, barem manifestnog, fokusiranja ključnih socijalnih tema u EU: 2010. godina bila je Europska godina borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti, a 2011. godina Europska godina volonterskih aktivnosti u promociji aktivnog građanstva. Vjerojatno nije potrebno posebno obrazlagati čemu tema aktivnog starenja. Demografske promjene, koje je moguće promatrati samo kao dio širih društvenih procesa redefinicije/rekonstrukcije rada, obitelji te uopće osobnog doživljavanja sebe i svoje okoline, postavljaju pred europska društva mnogobrojne izazove. Uobičajeno ih vidimo kao probleme, ponajprije kao teško izdržive pritiske na javne financije, u području mirovina, zdravstva, socijalne i dugotrajne skrbi. Troškovi, čini se, stvaraju neizdrživ teret sve malobrojnijoj mlađoj generaciji. No, kao što se ističe u jednom od pratećih dokumenata u pripremi Europske godine aktivnog starenja i solidarnosti među generacijama, sve duži, ali i sve zdraviji život, jest prije svega povijesno postignuće koje valja slaviti (European Commission, 2010.). Sve duži i sve zdraviji život je postignuće ponajprije europskih socijalnih država, a otuda i nužnost promjene pogleda. Stariji (i zdraviji) ljudi nisu i ne mogu biti samo teret, a to upravo pokušava naglasiti, a potom i operacionalizirati, koncept aktiv-

nog starenja. Stoga definicija, preuzeta od strane UN-a, kaže da je to proces punog iskorištavanja mogućnosti za zdravlje, participaciju i sigurnost, kako bi se unaprijedila kvaliteta života u procesu starenja ljudi (European Commission, 2010.: 2).

Ideja ovog priloga ipak nije detaljna elaboracija koncepta aktivnog starenja, već ukazivanje kako na njegove rodne aspekte, tako i na perspektivu socijalne uključenosti. S obzirom da je ravnopravnost između muškaraca i žena temeljno pravo i temeljna vrijednost EU-a, rodno usmjereni politika (eng. *gender mainstreaming*) naglašava nužnost sustavnog razmatranja razlika u uvjetima, situacijama i potrebama muškaraca i žena, odnosno sustavnu uključenost rodne perspektive u sve korake političkog procesa (oblikovanje, implementacija, nadzor i evaluacija pojedine politike), a kako bi se promovirala ravnopravnost obaju spolova (European Commission, 2005.: 3-5). I socijalna uključenost, mada se često čini marginalnom, jedan je od političkih prioriteta EU-a. Stoga je za potrebe Europske komisije, a u pripremi Europske godine aktivnog starenja, izrađena sintetska studija pod izvornim naslovom: *Active Ageing and Gender Equality Policies: The employment and social inclusion of women and men of late working and early retirement age* (Corsi i Samek Lodovici, 2010.). Sintetska studija nastala je temeljem nacionalnih izvješća na istu temu za zemlje članice EU-a, EEA/EFTA zemlje (Island, Lihtenštajn, Norveška) te tri zemlje kandidatkinje (Hrvatska, Makedonija i Turska), a

koje su napisali članovi Mreže eksperata za rodnu ravnopravnost, socijalnu uključenost, zdravstvo i dugotrajnu skrb. U nastavku ovog priloga bit će uglavnom prikazani dijelovi ove studije, dok će se manjim dijelom priloga oslanjati i na dokument *Employment and Social Developments in Europe 2011* (European Commission, 2012.).¹

STATISTIČKI PORTRET

Starenje stanovništva uzrokovano je tri- ma povezanim procesima (Corsi i Samek Lodovici, 2010.: 27):

1. niska stopa fertiliteta koja je za EU 27 iznosila 1,59 u 2009. godini (za Hrvatsku 1,46), a što je bitno niže od potrebne stope zamjene stanovništva od 2,1
2. starenje/smanjivanje radnog kontingenta *baby-boom* generacije rođene nakon II. svjetskog rata
3. povećano očekivano trajanje života koje vodi do spektakularnog povećanja udjela osoba u njihovim 80-ima i 90-ima, a što znači da će sve veći broj osoba živjeti desetljećima u mirovini.

Dobar pokazatelj starenja stanovništva jest udio osoba starijih od 65 godina, koji je prema podacima Eurostata 2010. godine iznosio 17,4% za EU 27 (Hrvatska = 17,2%). No, kao što je napomenuto, produžuje se ne samo očekivano trajanje života, već i očekivano trajanje života u dobrom zdravlju.

Uz osnovne demografske parametre, socijalnu situaciju muškaraca i žena u najvećoj mjeri određuju parametri zaposlenosti i mirovina.

U pogledu zaposlenosti muškaraca i žena u starijoj radnoj dobi (55-64), situacija je bitno poboljšana u posljednjih desetak godina jer je stopa zaposlenosti u 2000. iznosila 37%, a 2010. godine 46%. Napre-

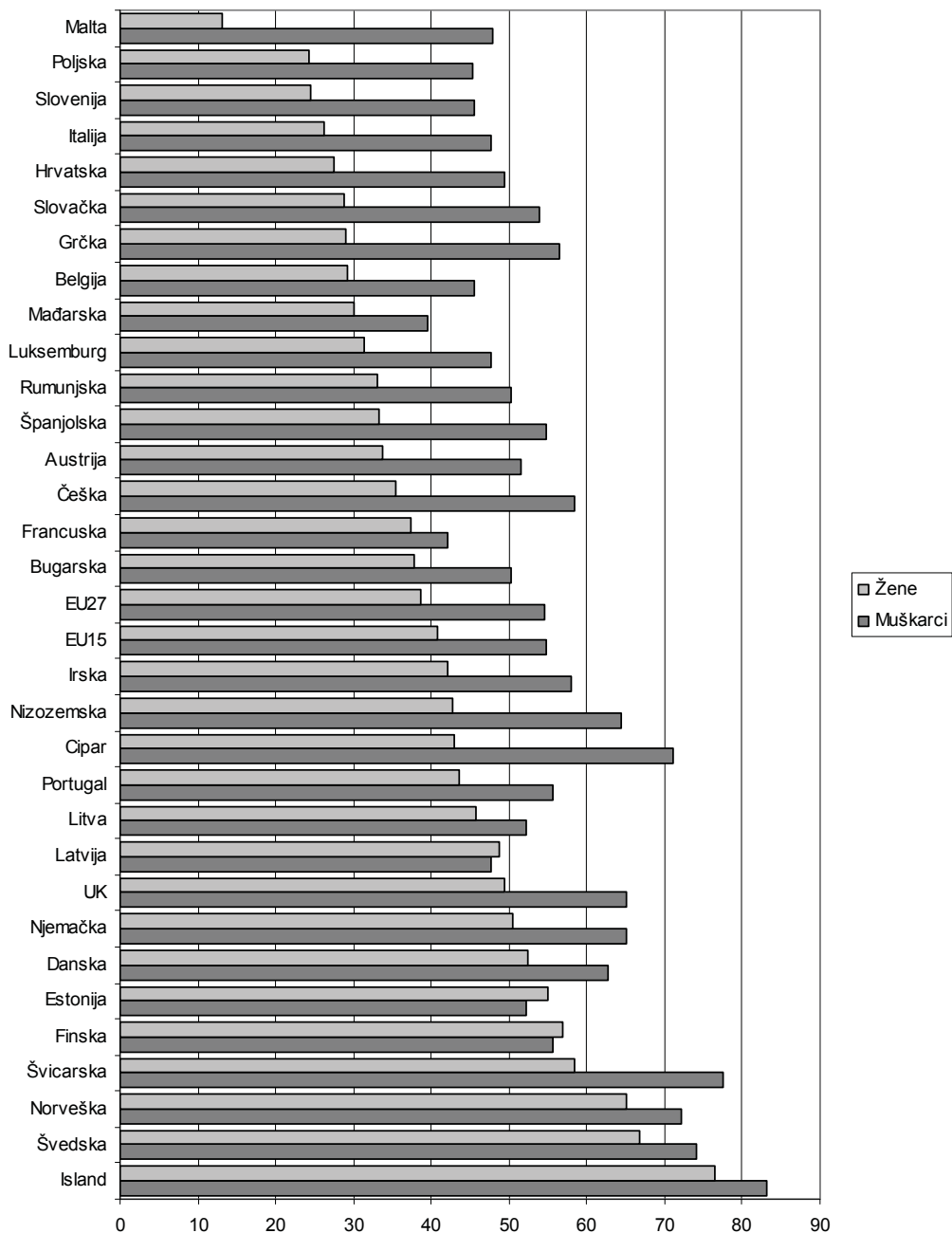
dak je povezan s naporima k ispunjenju tzv. štokholmskog cilja (stopa zaposlenosti za starije osobe od najmanje 50% do 2010. godine) te barcelonskog cilja (povećanje za oko 5 godina stvarne dobi izlaska iz tržišta rada do 2010. godine) (European Commission, 2012.: 203). Ipak, cilj sveukupno nije postignut; i dalje perzistiraju velike razlike među zemljama te su i dalje vidljivo zamjetne rodne razlike. U 2009. godini bilo je zaposleno 55% muškaraca i 38% žena, a samo u tri zemlje (Estonija, Latvija i Finska) stopa zaposlenosti starijih žena bila je viša od stope zaposlenosti starijih muškaraca (Corsi i Samek Lodovici, 2010.: 30). Grafikon 1. pokazuje da je 2010. godine stopa zaposlenosti muškaraca iznosila 54,6% u EU 27, a stopa zaposlenosti žena 38,6%. Najveće razlike zabilježene su kod Malte, Cipra i Grčke, dok je i u Hrvatskoj ona također iznosila visokih 21,9 postotnih bodova.

Slično govori i stopa aktivnosti: među zemljama članicama samo jedna trećina žena u starijoj radnoj dobi participira na tržištu rada. Zanimljiva je i veza stope zaposlenosti u primarnoj i starijoj radnoj dobi. Kod muškaraca ta je veza prilično slaba, što znači da razlike u participaciji starijih muškaraca među pojedinim zemljama proizlaze iz karakteristika tržišta rada za starije radnike. Kod žena, međutim, postoji statistički značajna veza između stopa aktivnosti u mlađoj i starijoj radnoj dobi, što znači da razlike u stopama zaposlenosti žena u starijoj dobi među pojedinim zemljama bitno ovise o ukupnim razlikama u participaciji žena na tržištu rada. Stope zaposlenosti i aktivnosti ovise i o fleksibilnim radnim aranžmanima (jer fleksibilni radni aranžmani pogoduju zaposlenosti starijih), stopi obrazovanja starijih radnika te stopi cjeloživotnog obrazovanja (više stope povezane su s višim stopama zapo-

¹ Osim podataka iz navedenih studija, podaci prikazani u grafikonima ažurirani su temeljem novijih podataka sa stranice Eurostata, a što je jasno vidljivo prilikom navođenja izvora.

Slika 1.

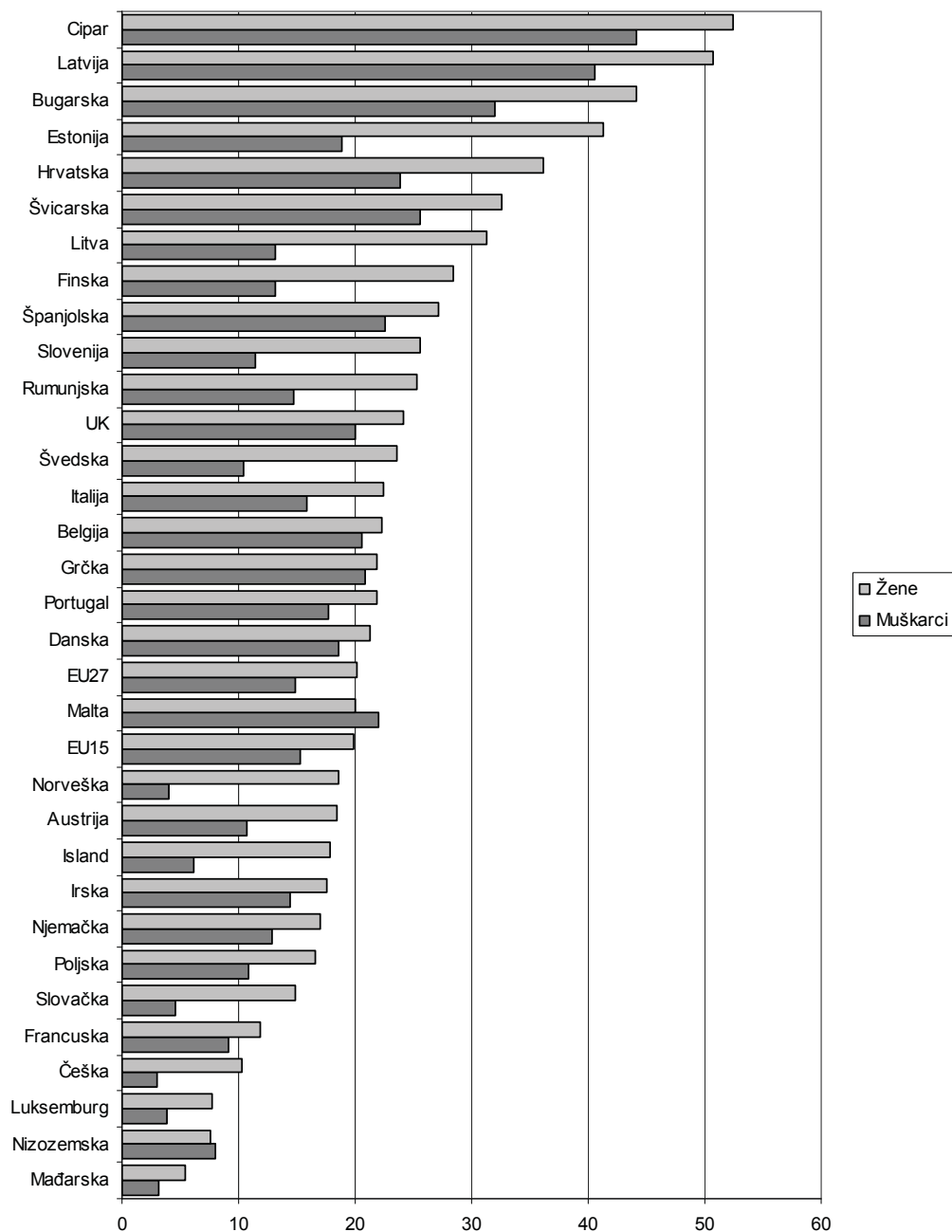
Stopa zaposlenosti muškaraca i žena u starijoj radnoj dobi (55-64), 2010.

Izvor: Eurostat – Employment and social policy and equality indicators.

Slika 2.

Stopa rizika od siromaštva za muškarce i žene u starijoj radnoj dobi (2009.)

Izvor: Eurostat: EU-SILC – Income and living conditions 2010.

slenosti). U Hrvatskoj je, primjerice, stopa cjeloživotnog obrazovanja izuzetno niska jer je iznosila 2% u 2010. godini (stopa stanovništva starog 25-64 koje participira u obrazovanju ili obučavanju), u usporedbi s prosjekom EU-a od 9,1%.

Stope siromaštva starijih osoba također pokazuju velike razlike među zemljama, ali i velike rodne razlike. Bez uočavanja različitih stopa siromaštva muškaraca i žena (kao što, primjerice, pokazuje grafikon 2.) slika siromaštva nije potpuna. Rodne razlike u stopama siromaštva starijeg stanovništva veće su nego iste takve razlike u starijoj radnoj dobi i one iznose 5,3 postotnih bodova za EU 27 u 2010. godini. Razlike su, međutim, veće od 10 postotnih bodova u nizu zemalja, kao što su Bugarska, Estonija, Slovenija, Švedska i Norveška (u Hrvatskoj je ona iznosila 8 postotnih bodova iste godine). Za žene, stopa siromaštva u dobi 65+ više je vezana uz stopu zaposlenosti u dobi 55-64, nego kod muškaraca, što govori o važnosti integracije žena na tržištu rada. S druge strane, stopa siromaštva povezana je s adekvatnošću mirovinskih sustava te je kod žena ponovno statistički značajna negativna povezanost zamjenske stope dohotka u mirovini sa stopom siromaštva u starijoj dobi, dok to kod muškaraca nije slučaj u toj mjeri.

Ovo su, dakako, samo statističke natuknice i nije ih potrebno dalje obrazlagati. Podaci su, naime, više-manje poznati i dostupni. Pitanje je, međutim, kakve se politike koriste i koji primjeri dobre prakse postoje. O tome ponešto u sljedećim odjeljcima.

AKTIVNO STARENJE I POLITIKE TRŽIŠTA RADA

Tržište rada za radnike u starijoj dobi ne može se promatrati bez sagledavanja mirovinskog sustava. Zadnjih se godina osobito promoviraju politike kasnijeg umirovljenja i/ili penalizacije ranijeg umirovljenja. No, ranije umirovljenje valja sagledavati kao alternativu

nedovoljnoj ponudi posla, osobito za starije radnike, što je povezano s diskriminacijom prema starijim osobama. Dvije su ključne strategije koje zemlje poduzimaju. »Pasivne« mjere tržišta rada nastoje ograničiti opciju ranijeg umirovljenja, dok »aktivne« mjere nastoje potaknuti održavanje zaposlenosti i integraciju starijih na tržištu rada (Corsi i Samek Lodovici, 2010.: 58-76).

»Pasivne« mjere mogu se dobro identificirati u gotovo svim zemljama. U načelu, zakonska dob odlaska u mirovinu izjednačena je za žene i muškarce (ili se postupno izjednačuje) i u većini zemalja ona iznosi 65 godina života. Ima i primjera daljnjeg dizanja potrebne zakonske dobi odlaska u mirovinu: u Njemačkoj, primjerice, ona se od 2012. postupno diže do 67 godina, u Irskoj će ona biti 66 godina 2014., 67 godina 2021. te 68 godina 2028. godine. Ranije umirovljenje, kao što je već navedeno, postaje sve teže ostvarivo, odnosno nepovoljnije. S time je povezano i jačanje veze između uplaćenih doprinosa i mirovinskih prava. Iako je riječ o razumljivoj tendenciji, ona ima jasne, premda ne uvijek sagledive ili razmatrane, rodne aspekte jer žene češće imaju neredovite, isprekidane radne karijere (zbog majčinstva i drugih obiteljskih obveza) pa se striktnija veza doprinosa i prava nepovoljno odražava na njihova mirovinska primanja, a što je povezano s višim stopama siromaštva u starijoj dobi. Upravo zato, političari za duljim radom (npr. razmjerno veće povećanje mirovinskih prava ako se radi dulje) mogu imati i pozitivne rodne aspekte, ali je potrebno razmotriti položaj onih koji iz različitih razloga ne mogu dulje raditi. Stoga neke zemlje uvode posebne dodatke (»kredite«) za roditelje (mada su to u pravilu žene) s djecom. U Estoniji osobe s troje i više djece mogu u raniju mirovinu bez smanjivanja postignutih mirovinskih prava. U Norveškoj se mirovina nešto povećava za razdoblje koje je bilo provedeno kod kuće u njezi djeteta do šeste godine života. U Švedskoj se iz poreza plaća dodatan iznos

mirovine za roditelje s djecom mlađom od četiri godine.

Mirovinske politike ne mogu dakako same »razriješiti« pitanje zaposlenosti radnika starije dobi. U tom vidu aktivne politike tržišta rada najčešće uključuju financijske poticaje za zapošljavanje starijih radnika i omogućavanje fleksibilnijih radnih aranžmana. U Austriji je, primjerice, nedavno uvedena mogućnost djelomičnog radnog vremena za starije radnike pri čemu oni nisu na gubitku zbog manje plaćenih mirovinskih doprinosa jer se oni kompenziraju iz fondova za zapošljavanje. U Njemačkoj je izglasan zakon o djelomičnom radnom vremenu za starije radnike koji omogućuje polovično radno vrijeme za starije od 55 godina, ali bez gubitka dohotka koji se također nadoknađuje od strane zavoda za zapošljavanje.

U ovom je kontekstu važna i politika suzbijanja diskriminacije prema starijim osobama. Politika koja je posebno fokusirana prema borbi protiv dobnih barijera i/ili promociji dobne raznovrsnosti dobila je naziv: *age management* (Corsi i Samek Lodovici, 2010.: 76-85). Dobna raznovrsnost i nediskriminacija promoviraju se na radnom mjestu, a kako opet kazuju primjeri nekih zemalja, i u području javnih politika. U Austriji su socijalni partneri zajednički donijeli akcijski plan za starije radnike u kojima su razradili mjere zdravstvene prevencije i sigurnosti na radnom mjestu za starije radnike, djelomičnog radnog vremena te subvencioniranih plaća. Važno je naglasiti da je riječ i o ekonomskim koristima takve politike. Česi su, primjerice, u svom nacionalnom programu starenja 2008. - 2012. naglasili da je promocija dobne raznovrsnosti sredstvo eksploatacije vrijedne ekspertize starijih radnika.

OBUČAVANJE I CJELOŽIVOTNO UČENJE

Važnost dodatnog/specifičnog obučavanja za radno mjesto te cjeloživotnog

učenja nije potrebno posebno obrazlagati. Sve zemlje EU-a tome pridaju veliku pozornost (Corsi i Samek Lodovici, 2010.: 86-99). Niz je mjera koje olakšavaju participaciju u programima obučavanja. Najčešće je riječ o zakonskom pravu na slobodno vrijeme za pohađanje programa obučavanja i dodatnog obrazovanja. Premda takva mjera nije posebno dizajnirana za strane radnike, ona naravno pomaže i njima. Pitanje prepoznavanja i formalizacije neformalnog učenja također je sve važnije jer ono smjera većoj mogućnosti uporabe ostvarenih vještina (neovisno o tome kako su one ostvarene) u plaćenom radu. Druga važna mjera su financijski poticaji u vidu poreznih olakšica ili drugih financijskih kompenzacija troškova obučavanja za poslodavce i zaposlenike. Ovi su poticaji posebno važni kada je riječ o uključivanju marginaliziranih i/ili ranjivijih skupina. U Francuskoj su tako posebno subvencionirani programi obučavanja za žene, bivše zatvorenike i osobe s invaliditetom, za osobe niže razine obrazovanja i kvalifikacija u Sloveniji, za osobe u riziku nezaposlenosti u Nizozemskoj i sl. Financijske poticaje dobivaju privatne tvrtke za unapređenje vještina njihovih radnika u Njemačkoj, Malti, Norveškoj i Velikoj Britaniji, direktno financiranje obrazovnih troškova poslodavaca prisutno je u Belgiji i Slovačkoj, a porezne olakšice za istu svrhu funkcioniraju u Češkoj i Mađarskoj.

AKTIVACIJA: DOBRA I LOŠA PRAKSA U POJEDINIM SKUPINAMA ZEMALJA

Važnost gore navedenih primjera potvrdio je i već citirani dokument Europske komisije, a u kome je izložena detaljna analiza aktivacijskih uvjeta u pojedinim skupinama zemalja (European Commission, 2012.: 212-214.). Moguće je identificirati pet skupina zemalja. Prvu obilježava visok stupanj aktivacije starijih (skandinavske zemlje, Njemačka, Nizozemska,

Velika Britanija), odnosno niski stupanj segmentacije tržišta rada iz perspektive starijih. Te zemlje kombiniraju aktivaciju s visokim troškovima socijalne sigurnosti, a Nizozemska se izdvaja po visokom udjelu djelomičnog radnog vremena. Zemlje srednjeg stupnja aktivacije (Belgija, Austrija, Luksemburg, Slovačka, Češka, Mađarska, Poljska, Slovenija i Malta) karakterizira niski stupanj sigurnosti starijih, premda među ovim zemljama ima i onih nižeg i onih višeg stupnja siromaštva starijih. I za ove zemlje veća aktivacija starijih je izazov i nužnost. To se još i u većoj mjeri odnosi na ostale. Mediteranske zemlje (Francuska, Italija, Grčka, Španjolska i Portugal) imaju vrlo segmentirano tržište rada iz perspektive starijih (visok udio nisko obrazovanih, ali i visok udio troškova plaće za starije) te se oslanjaju u velikoj mjeri na mirovinske troškove. Baltičke zemlje i Bugarska nemaju tako segmentirano tržište rada za starije, ali imaju nedovoljnu socijalnu sigurnost za starije (stope siromaštva i nejednakosti vrlo su visoke) te kod njih svaka politika borbe protiv nezaposlenosti mora uključivati i smanjivanje stopa siromaštva. Posljednju skupinu čine Irska, Rumunjska i Cipar, a koju karakteriziraju niski mirovinski troškovi (dijelom i zbog još uvijek povoljne demografske strukture), visoka razina segmentacije tržišta rada, ali i relativno visoka razina aktivacije.

Sveukupno, detaljna analiza preporučuje sljedeći set mjera, a koje su primijenjene u Njemačkoj i pokazale su se uspješnima: (1) povećanje zakonske dobi odlaska u mirovinu; (2) smanjivanje poreza na dohodak za starije radnike u ekvivalentu od 0,1% BDP-a; (3) subvencioniranje poduzeća kako bi ih se ohrabrilo da nude dodatno obučavanje starijim radnicima u ekvivalentu od 0,1% BDP-a; (4) smanjivanje naknada za nezaposlenost u određenom iznosu vezanom uz plaću, a u ukupnom iznosu do 0,1% BDP-a; (5) povećanje troškova otpuštanja starijih radnika nametanjem administrati-

vnih troškova i troškova otpuštanja za 20% (European Commission, 2012.: 222).

DOBNO-PRIJATELJSKO OKRUŽENJE I VOLONTIRANJE/ RAD U ZAJEDNICI

Osim politika radne aktivacije, srž politike aktivnog starenja leži u stvaranju poticajnog okruženja za aktivan život u starijoj dobi, osobito u suvremenim društvima koja su obilježena individualizmom i atomiziranim načinom života (Corsi i Samek Lodovici, 2010.: 101-114). Osim visokog udjela samaca, tome također pridonosi diskriminacija prema starijim osobama. Da diskriminacija prema starijima zaista postoji, misli većina Europljana: 2009. godine 59% Europljana smatralo je da je diskriminacija po osnovi dobi raširena (takvih je u Hrvatskoj bilo 47%), prema 37% koji su smatrali da je ona rijetka (European Commission, 2009.a). Kad je u pitanju osobno iskustvo diskriminacije po osnovi dobi, ona iznosi 6%, što predstavlja najviši stupanj osobnog iskustva diskriminacije spram ostalih vrsta (prema etničkoj pripadnosti, religiji, spolnom opredjeljenju...). Također, 69% Europljana smatra da mladi i stari teško nalaze zajednički jezik po pitanju toga što je dobro za društvo, a većina (56%) misli da će biti manje posla za mlade, ako stariji rade duže (European Commission, 2009.b). Iz te perspektive, stvaranje dobno-prijateljskog okruženja igra veliku ulogu, a u tome osobitu ulogu imaju lokalne vlasti, premda iskustvo ponovno pokazuje da je nužan i nacionalni okvir poticanja takvih politika. Stoga ima mnogo primjera javnih inicijativa/kampanja koje smjeraju promjeni javne percepcije mogućnosti starijih osoba kao što je, primjerice, irski »Say No to Ageism Week« koji se provodi već 10 godina. No, kampanje same po sebi ne daju rezultate ako ih ne prate neke druge konkretne aktivnosti, kao što su programi volontiranja za starije koji su najefikasnija brana usamljenosti i

socijalnoj isključenosti, ali koji proizvode i jasne ekonomske učinke. Ovdje je uloga civilnog društva nezamjenjiva te se organizacije civilnog društva posebno usmjeravaju k programima uključivanja starijih osoba.

USLUGE

Raspon usluga za starije osobe teško je precizno definirati, ali uključuju zdravstvene usluge i usluge dugotrajne skrbi, usluge javnog transporta prilagođenog za starije te stanovanja za starije osobe (Corisi i Samek Lodovici, 2010.: 115-142). U području svih usluga ključno je pitanje prilagodbe: koliko zdravstvo i socijalna skrb uvažavaju činjenicu dobno i rodno specifičnih bolesti i socijalnih potreba? Prema dostupnim podacima, starije su žene više pogođene kroničnim bolestima i psihološkim smetnjama (primjeri problema sa spavanjem ili depresijom), ali rjeđe koriste profesionalnu pomoć. Rodno specifične bolesti često izazivaju nerazumijevanje, a to je moguće uočiti kod oba spola. U Belgiji je, primjerice, zabilježeno da su lijek protiv osteoporoze mogle dobiti isključivo žene, iako ta bolest pogađa, mada u manjoj mjeri, i muškarce. Otuda potreba za rodno-senzitivnim strategijama i pristupima.

Slično je i s uslugama dugotrajne skrbi koje najčešće uključuje programe rehabilitacije, osnovne medicinske skrbi, kućne njege te aktivnosti osnaživanja. Ključno je pitanje tko pruža takve usluge (formalna – neformalna, javna – privatna) i gdje se one provode (institucionalna – kod kuće). Europske zemlje posebno su suočene s potrebom smanjivanja nejednakosti u pristupu uslugama dugotrajne skrbi te poboljšanju njihove kvalitete. Iz rodne perspektive, a s obzirom da su neformalni njegovatelji najčešće žene te da neformalna skrb čini velik dio dugotrajne skrbi, važne su mjere podrške neformalnim njegovateljima, a što uključuje informiranje i obučavanje,

porezne olakšice i naknade, poduzetničku regulaciju neformalne skrbi, fleksibilizaciju radnih aranžmana zbog potreba skrbi i sl. Žene su, s druge strane, i najveći korisnici usluga dugotrajne skrbi, i to ponajviše zato što žive duže te zato što većinom žive u samačkim kućanstvima. U EU 27 2009. godine 31,1% starijih od 65 godina živjelo je u samačkim kućanstvima, a u Hrvatskoj je taj postotak iznosio gotovo identičnih 30,8%. Usprkos mnogim inicijativama i reformama, u ovom području perzistiraju problemi neadekvatnog osiguranja/plaćanja skrbi, nedovoljnog broja ili tipa usluga, geografske neujednačenosti i sl. Pristup uslugama skrbi, ali i općenito kvaliteta života starijih, povezana je s transportnim mogućnostima, kao i sa stanovanjem prilagođenim potrebama starijih. Neke zemlje, stoga, uvode nove oblike stanovanja, a koji se temelje na adaptiranim stanovima/kućama i uslugama skrbi u neposrednoj blizini.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Kao što je navedeno u uvodu, ovaj prilog nije smjerao detaljnoj elaboraciji aktivnog starenje, već samo podcrtavanju njegove važnosti, kao i njegove rodne i perspektive socijalne uključenosti. On, možda, nije donio nova znanja, ali je ukazao na kompleksnost društvenih/političkih vidova njegove elaboracije i njegove primjene u svakodnevnom životu. Proglašujući Europsku godinu aktivnog starenja i solidarnosti među generacijama, EU očekuje od država članica fokusiranje na tu temu te konkretne promjene. Prije dvije godine Hrvatska nije obilježila Europsku godinu borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti. Na nacionalnoj razini, primjerice, tada nije bio uspostavljen nacionalni odbor za obilježavanje godine te nisu bile planirane nikakve aktivnosti, osim onih uobičajenih, daleko nedovoljnih. Hoće li se to iskustvo ponoviti, i to sada kada je Hrvatska postala zemlja pristupnica i kada

će 30. lipnja 2014. godine, u trenutku kada Europska komisija bude podnosila evaluacijsko izvješće o rezultatima Europske godine aktivnog starenja i solidarnosti među generacijama, Hrvatska biti punopravna članica već godinu dana?

LITERATURA

- Corsi, M., Samek Lodovici, M., Botti, F., & D'Ippoliti, C. (2010). *Active ageing and gender equality policies: The employment and social inclusion of women and men of late working and early retirement age*. Final synthesis report. Posjeđeno 15. 1. 2011. na mrežnoj stranici EK http://ec.europa.eu/justice/gender-equality/files/2011_active_ageing_synthesis_report_en.pdf
- Decisions No 940/2011/EU of the European Parliament and of the Council of 14 September 2011 on the European Year for active ageing and solidarity between generations (2012). *Official Journal of the European Union L 246/5*, 23. 9. 2011. Posjeđeno 20. 1. 2012. na mrežnoj stranici EUR-Lex <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:246:0005:0010:EN:PDF>
- European Commission (2005). *Equal guide on gender mainstreaming*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. Posjeđeno 21. 1. 2012. na mrežnoj stranici EU http://ec.europa.eu/employment_social/equal/data/document/gendermain_en.pdf
- European Commission (2009a). *Discrimination in the EU in 2009*. Special Eurobarometer 317. Posjeđeno 29. 1. 2012. na mrežnoj stranici http://ec.europa.eu/public_opinion/archives/ebs/ebs_317_en.pdf
- European Commission (2009b). *Intergenerational solidarity: Analytical report*. Flash Eurobarometer 269. Posjeđeno 29. 1. 2012. na mrežnoj stranici http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_269_en.pdf
- European Commission (2010). *Accompanying document to the Decision of the European Parliament and the Council on the European Year for Active Ageing (2012)*. (Commission Staff Working Document. Ex-ante Evaluation). COM/2010/462. Posjeđeno 20. 1. 2012. na mrežnoj stranici EU <http://europa.eu/ey2012/ey2012main.jsp?catId=971&langId=en>
- European Commission (2012). *Employment and social developments in Europe 2011*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities. Posjeđeno 25. 1. 2012. na mrežnoj stranici EU <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=113&langId=en&pubId=6176&type=2&furtherPubs=yes>

Priradio: Siniša Zrinščak

Studijski centar socijalnog rada

Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu